

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle 13.5.2026

Asia: VNS 2/2026 vp Valtioneuvoston ajankohtaiselonteko ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksesta

Ajankohtaiselonteko 2026 täydentää vuoden 2024 ulko- ja turvallisuuspoliittista selontekoa, joka oli ensimmäinen sen jälkeen, kun Suomi haki ja Suomesta tuli Naton jäsen. Siinä mielessä 2024 selonteon piti olla keskeinen uuden aikakauden linjausten paaluttaja. Päivityksille ilmeni kuitenkin kasvava tarve tuon selonteon käsittelyn jälkeen maailmanpolitiikassa tapahtuneiden kehityskulkujen vuoksi. Näitä ovat selonteon mukaan Yhdysvaltojen ulkopoliitiikan muutokset, Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan jatkumiseen liittyvät sotilaalliset ja poliittiset kehityskulut, sekä Lähi-idän sotilaallisesti kärjistynyt tilanne etenkin Yhdysvaltojen ja Israelin iskettyä Iraniin. Lisäksi muutoksena pidetään arktisen turvallisuuden nousua aiemmin vahvemmin kansainvälisen politiikan asialistalle, mikä on ilmeinen viittaus Grönlannin kysymykseen. Vuoden 2024 selonteossa kyllä todettiin Yhdysvalloista, että ”kulloisenkin hallinnon sitoutumisen aste monenkeskiseen yhteistyöhön heijastuu myös transatlanttiseen yhteistyöhön” mutta tätä näkökulmaa ei kehitelty sen pidemmälle eikä varmasti niin olisi osattu eikä voitukaan kaksi vuotta sitten vielä tehdä.

Siinä missä vuoden 2024 selonteko oli uuden aikakauden ilmentäjä siinä, että se varsin suoraviivaisesti ja kiertelemättä kuvasi Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksen Venäjän vuonna 2022 aloittaman Ukrainan laajamittaisen sodan jälkeen, on nyt palattu hieman peitellympien ja puolittaisten ilmaisujen selontekoihin. Venäjästä puhutaan edelleen hyvin suorasukaisesti, mutta Yhdysvaltojen politiikkaa koskeva analyysi on selvästi puskuroidumpaa.

Tähän on omat hyvät syynsä. Ensinnäkin muutosten vauhti ja niiden suunnan heiluvuus on sellainen, että täsmällistä arvioita on vaikea antaa: ylipäätään monimutkaisen maailman kehityksen arviointi edes suhteellisen lyhyellä aikavälillä on varsin haastavaa ja edellyttäisi ennemminkin useiden mahdollisten rinnakkaisten kehityskulkujen, skenaarioiden avaamista kuin pidättäytymistä jossakin varmassa kehikossa. Selonteko ei ole varsinainen strategiapaperi (jossa olisi täsmälliset prioriteetit – vs. Yhdysvaltojen kansallinen turvallisuusstrategia) eikä se ole sellaiseksi tarkoitettukaan. Myös pahimpia skenaarioita analysoiva ja toimintavaihtoja koskevaa pohdintaa varten tarvitaan toisenlainen formaatti.

Selonteon kolmesta erilaisesta tavoitteesta, joita ovat päätöksentekijöiden ja virkakoneiston sisäisen ymmärryksen ja koherenssin vahvistaminen, laajemman

sisäpoliittisen tuen hankkiminen ja varmistaminen sekä Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisten linjausten kommunikointi kolmansille valloille, ehkä tärkein tässä tilanteessa on tämä ensimmäinen kuin eli itse prosessi kuin sen lopputulos. Tarvitsemme jatkuvaa tilannekuvan päivitystä ja niin päätöksentekijöiden kuin eri viranomaisten ja keskeisten poliittisten elinten välistä keskustelua ja vuoropuhelua, jotta ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa voidaan tehdä niin parhaan mahdollisen tiedon kuin yhteisymmärryksenkin pohjalta.

Osin selonteon merkitys on myös toisessa kohdassa eli poliittisen tuen saaminen keskeisille linjauksille. Tässä yhdeksi keskeiseksi kohdaksi on noussut Suomen ydinasepolitiikkaa koskevat linjaukset, jotka eivät ole erityisen rajoittavia.

Selonteon viestinnällisessä ulottuvuudessa taas korostuu selkeästi se, että yleisönä tuntuu olevan ensisijaisesti niin Yhdysvallat kuin muut liittolaiset. Naton ja Yhdysvaltojen välisten kahdenvälisten suhteiden merkitystä korostetaan, toki myös eurooppalaista ja pohjoismaista yhteistyötä. Viestiä lähetään myös Venäjälle nyt myös yhden lauseen verran myös myönteisessäkin sävyssä – ”jossakin vaiheessa tulee tarkastella poliittisen tason yhteyksien avaamisen tarvetta”, mutta missä vaiheessa ja miten – jää avoimeksi.

Kansalaisten suuntaan kohdistuvassa viestinnässä selonteon rauhoittava sävy korostuu. Suomi tiivistää ja vahvistaa suhteitaan liittolaisten kanssa erilaisissa formaateissa mutta pyrkii myös edistämään kansainvälistä vakautta ja yhteistyötä, kansainvälistä oikeutta, kansainvälisen järjestyksen sääntöpohjaisuutta ylipäätään sekä liberaaleja arvoja.

Siinä missä kansalaiset suurelta osin jakavat selonteon kuvauksen Venäjästä, Euroopasta ja muustakin maailmasta, Yhdysvaltoja koskeva osio on varsin kaksijakoinen. Yhtäältä tilanteen nähdään olevan nyt uudenlainen: siinä korostuu nyt ”ennakoimattomuus, nopeat muutokset ja koventunut retoriikka” – sekä myös valmius sotilaallisen voiman käyttöön. Yhdysvaltojen nykyyhallinnon politiikka ei enää pyri vahvistamaan transatlanttisia vaan toimii transaktionalismin ja taloudellisen protektionismin pohjalta (vastoin Pohjois-Atlantin sopimuksen 2. artiklaa, jonka mukaan ”osapuolet pyrkivät poistamaan ristiriitoja kansainvälisessä talouspolitiikassaan ja edistävät yksittäisten tai kaikkien osapuolten välistä talousyhteistyötä) eikä ”läheisimmilläkään liittolaisilla ole välttämättä erityisasemaa” vaan pikemminkin Yhdysvallat pyrkii vaikuttamaan liittolaistensa sisäpolitiikkaan. Muutos nähdään suurelta osin pidempiaikaisena.

Samalla Suomen tavoitteena on pitkäjänteisyys suhteiden rakentamisessa. Selonteossa todetaan, että Yhdysvaltojen ”merkitys” kuitenkin säilyy: se ei ole vetäytymässä Euroopasta, ja sen ”sitoutuminen puolustuksen järjestelyihin Euroopassa sekä kahdenvälisesti että Naton säilyy tärkeänä”. Suhteet rakentuvat nyt molemminpuolisten intressien pohjalta, mutta olennaista on se, miten lopulta ”Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittiset sekä kaupallis- ja teollisuuspoliittiset kokonaisintressit” arvioidaan: selvää on, että yhteistyö on viime vuosina tiivistynyt historiallisella tavalla ja yhteisiä intressejä on runsaastikin, mutta miten nämä intressit kohtaavat pidemmällä aikavälillä, jos ja kun transatlanttisia suhteita kuvaa transaktionalismi, ennakoimattomuus ja yhteisistä arvoista piittaamaton oman edun tai jopa ”oman ideologian” politiikka.

Yleisellä mielipiteellä on ollut kasvava merkitys Suomen ulkopolitiikan ajurina: kaikissa kysymyksissä sillä ei ole suurempaa merkitystä, osassa kysymyksiä se elää ja taipuu

päätöksentekijöiden linjausten taakse, sillä luottamus niin ulkopolitiikan kuin puolustuspoliittikan hoitoon on varsin korkealla tasolla heijastellen perinteistä suomalaista konsensuskulttuuria sekä pienvaltiorealistista ajattelutapaa (ja arvopohjaista realismia) turvallisuuspolitiikassa. Kuitenkin suurissa linjoissa päätöksentekijöiden on myös kuunneltava yleistä mielipidettä, jos edellä mainittua ulkopoliittisen kansalaismielipiteen tukea ei löydy. Juuri nyt tilanne on hankala transatlanttisten suhteiden osalta: kansalaiset saattavat ymmärtää kaksoisviestintää muutoksesta ja muuttumattomuudesta mutta se antaa myös selkeän mandaatin paitsi pohjoismaiselle, eurooppalaiselle ja laajemmalle globaalille yhteistyölle mutta suhtautuu tällä hetkellä varsin skeptisesti Yhdysvaltoihin ilman, että mitään 2000-luvun alun kaltaista mielipidemanifestaatiota näkyisi aktivismina julkisuudessa. Tämä ei koske yksin Suomea vaan käytännössä lähes koko (läntistä) Eurooppaa.